

Villabyggnation vid gravfält på Vikbolandet

L2012:6139

Låstad 5:5

Furingstad socken

Norrköpings kommun

Östergötlands län

Linnéa Hernqvist

13. Mader i gården af hårdvall till innehåll 4 3/4 sk., men som the nyttjas allenaft hvord annat är, utföras the till 2 1/2 sk.	2	4	65	4.
14. Till Säteriet, Eilthagen med ^{Hagar} Tahl och spranskog, af medelmät, till betesmark	20	25.		21.
15. Storhagen, af lika beskaffenhet med förestående	34	3.		15.
16. Lån till hagen infodas	2	8		
17. ång, hårdvall	1	30		
18. Torpet Birkdahlen, har åker Sandmylla		26		
19. Ång hårdvall		21.		

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet	Låstad 5:5
Socken/stad	Furingstad socken
Kommun	Norrköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningar	L2012:6139
Fastighetskartans blad	648 57 55, 648 58 50, 649 57 05, 649 58 00
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Höjdsystem	RH 2000
Mätteknik	RTK-GPS
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte
Lst beslut	2022-07-29
Lst dnr	431-14511-2021
Lst handläggare	Åsa Westin / Claes Theliander
ÖLM dnr	0128/22
ÖLM projektnr	002025
Undersöknings-id	202201038
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Andreas Lundqvist
Projektledare	Linnéa Hernqvist
Biträdande projektledare	-
Personal	Johan Levin
Rapportansvarig	Linnéa Hernqvist
Fältarbete	2022-08-25
Totalt undersöktes	Area schakt 114 m ² (6 % av undersökningområdet)
ÖM intrasisnr	-
Foto	Ja
Fynd	Nej
Analyser	Nej
Grafik	Linnéa Hernqvist
Renritning	Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Villa vid gravfält på Vikbolandet

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Gravfält L2012:6139 och torpbebyggelse	4
Områdesbeskrivning och fornlämningsbild	4
Syfte och metod	4
Undersökningsresultat	6
Åtgärder	11
Referenser	11
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar	12
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	14

*Omslagsbild: Schaktning pågår, S641. Linnéa Hernqvist dokumenterar.
Foto Johan Levin, ÖM. Foto mot öst. Främre: Utsnitt ur kartbeskrivningen till
storskifteskartan från 1766 för gården nr 13-19.*

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

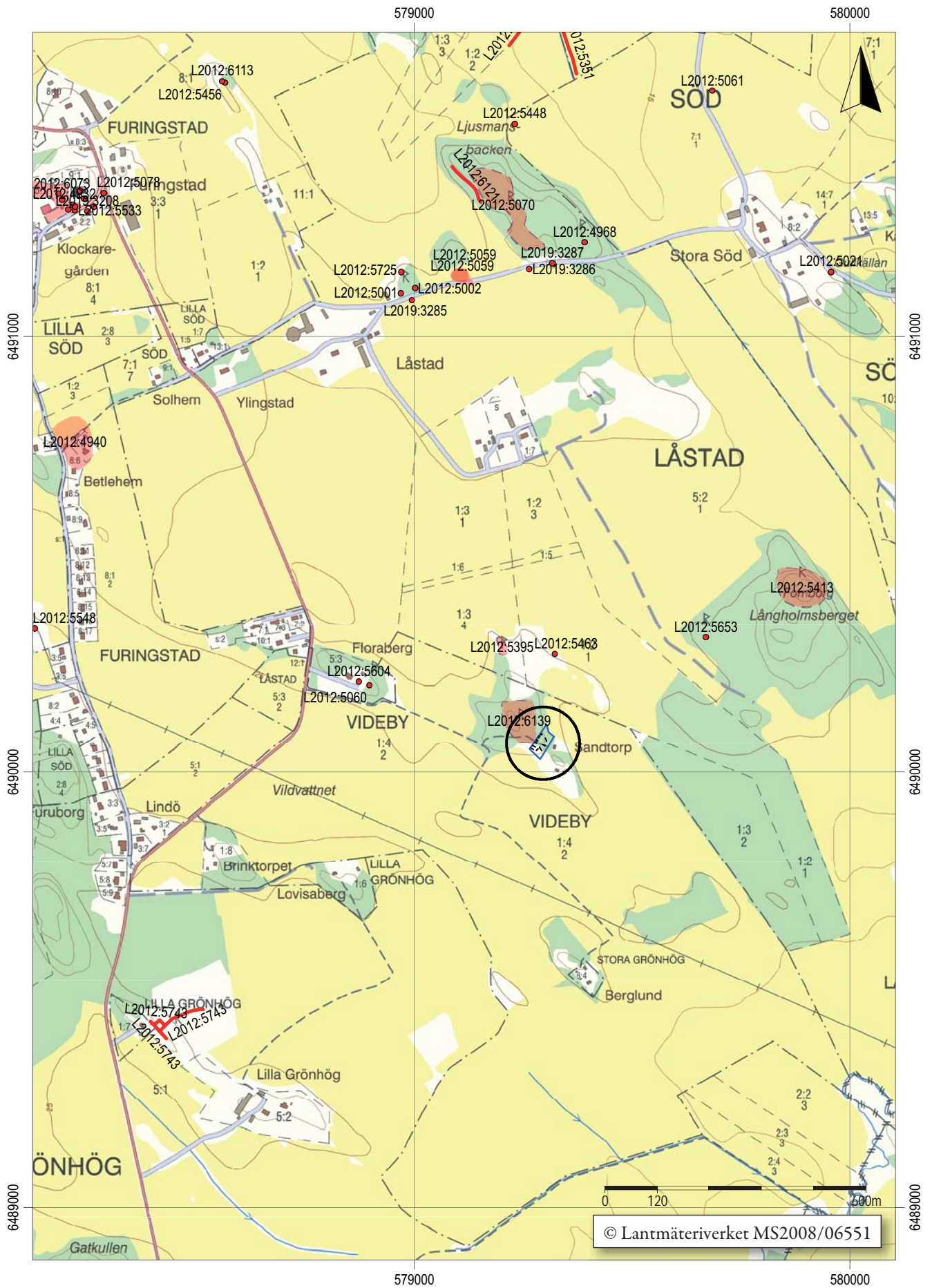
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

I augusti 2022 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inom fastigheten Låstad 5:5 i Norrköpings kommun med anledning av planerad husbyggnation intill ett gravfält. Inga gravar, eller andra lämningar kopplade till gravfältet, kunde konstateras vid undersökningen. Däremot påträffades en nedgrävning fylld med jord, sten och kalkbrukssmul som sannolikt tillkommit när ytan brukats av torpare från 1700-talet och framåt. Några fragment bränd lera fanns inblandat i det matjordslager som sträckte sig över hela den undersökta ytan.

Linnéa Hernqvist
antikvarie

Figur 2. Utsnitt ur Digitala fastighetskartan med förundersökningsområdet markerat tillsammans med omkringliggande fornlämningar. Skala 1:12 000.

Inledning

Den 25 augusti 2022 genomförde Östergötlands museum en avgränsande förundersökning inom rubricerad fastighet i västra delen av Vikbolandet i Furingstads socken, Norrköpings kommun, Östergötlands län. Sökande planerade att anlägga ett nytt bostadshus, en carport och en väg på en tomt som gränsar omedelbart sydöst om ett gravfält (L2012:6139). Det anvisade undersökningsområdet var 1950 m² stort och undersöktes genom att 10 schakt om totalt 114 m² öppnades upp över ytan, d v s 6 % av den totala arealen.

Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland och ansvarig för kostnaderna var Andreas Lundqvist. Projektledare och rapportansvarig var Linéa Hernqvist och Johan Levin har varit delaktigt i fältarbetet.

Gravfält L2012:6139 och torpbebyggelse

Aktuell undersökningsyta ligger i sydöstslutningen på en impedimentshöjd som är omgiven av åkermark. Uppe på höjden, direkt angränsande till undersökningsytan, är ett gravfält som utgörs av fem högar, 14 runda stensättningar och en treudd (L2012:6139). Högarna är 15–20 m i diameter, stensättningarna 6–11 m i diameter och treudden är byggd med 12–13 m långa sidor. Gravarna var vid fälttillfället kraftigt övertorvade. Gravfältet skärs av två gamla brukningsvägar; en i Ö-V riktning i söder och en i N-S riktning i öster. Den förstnämnda passerar genom undersökningsområdet fram till bebyggelsen Sandtorp, beläget öster om undersökningsområdet. Här återfinns bebyggelse i form av torp redan på storskifteskartan från 1766. På kartan från laga skiftet 1850 finns två eller möjligen tre torp i området.

Vid rektifiering av storskifteskartan syns att den östra delen av undersökningsområdet faller inom gårde nr 18 som då användes som åker, beskriven i kartbeskrivningen som ”Torpet Pickdahlen, har åker sandmylla”. Den västra delen av undersökningsområdet överlappar med gårde nr 14 som vid kartans upprättande användes för skogsbyte, beskriven som ”Till Säteriet lillhagen med Tall och granskog, af medelmåttig betesmark”. Under mitten av 1800-talet, enligt 1850 års laga skifteskarta, har hela ytan som motsvarar undersökningsområdet blivit uppodlat med långsmala åkertegar som enligt kartbeskrivningen består av sandjord.

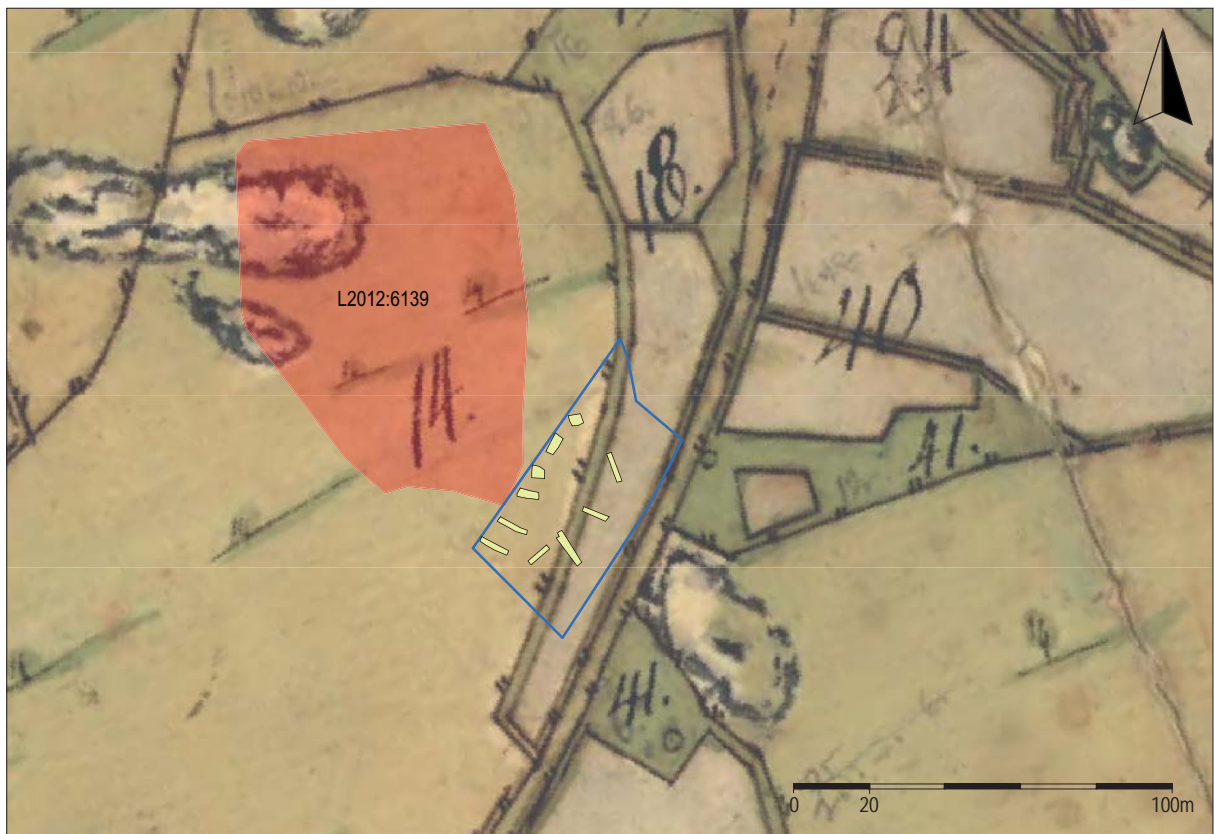
Områdesbeskrivning och fornlämningsbild

Landskapet på Vikbolandet är av varierad karaktär med rikligt med impediment som omges av lerjordar i smala dalar. Området är mycket fornlämningsrikt och majoriteten av lämningarna finns bevarade uppe på impedimenten. I området kring det aktuella undersökningsområdet utgörs lämningarna huvudsakligen av gravfält och spridda stensättningar. Cirka 650 m nordöst om undersökningsområdet finns en fornborg (L2012:5413) på Långholmsberget. 3 km åt söder i Tåby kyrkby har en omfattande fornlämningsmiljö undersökts under 1990-talet inför utbyggnad vid Tåby skola. Här har ett gravfält från yngre bronsålder samt hus och boplatslämningar från senneolitikum till vikingatid undersökts och dokumenterats, vilket visar en lång bebyggelsekontinuitet på platsen. Dessutom påträffades en husgrund från 1200-talet och en järnframställningsplats från 1400-talet (grav- och boplatsområde L2010:882; RAÄ Tåby 122:1) (Hörfors 2006). I Fristad 3 km åt sydöst har ett grav- och boplatsområde undersökts år 1995 när hus skulle byggas i närheten av redan kända gravfält. Då påträffades boplatslämningar från järnålder och sönderplöjda gravar från äldre och yngre järnålder (Hörfors 1995).

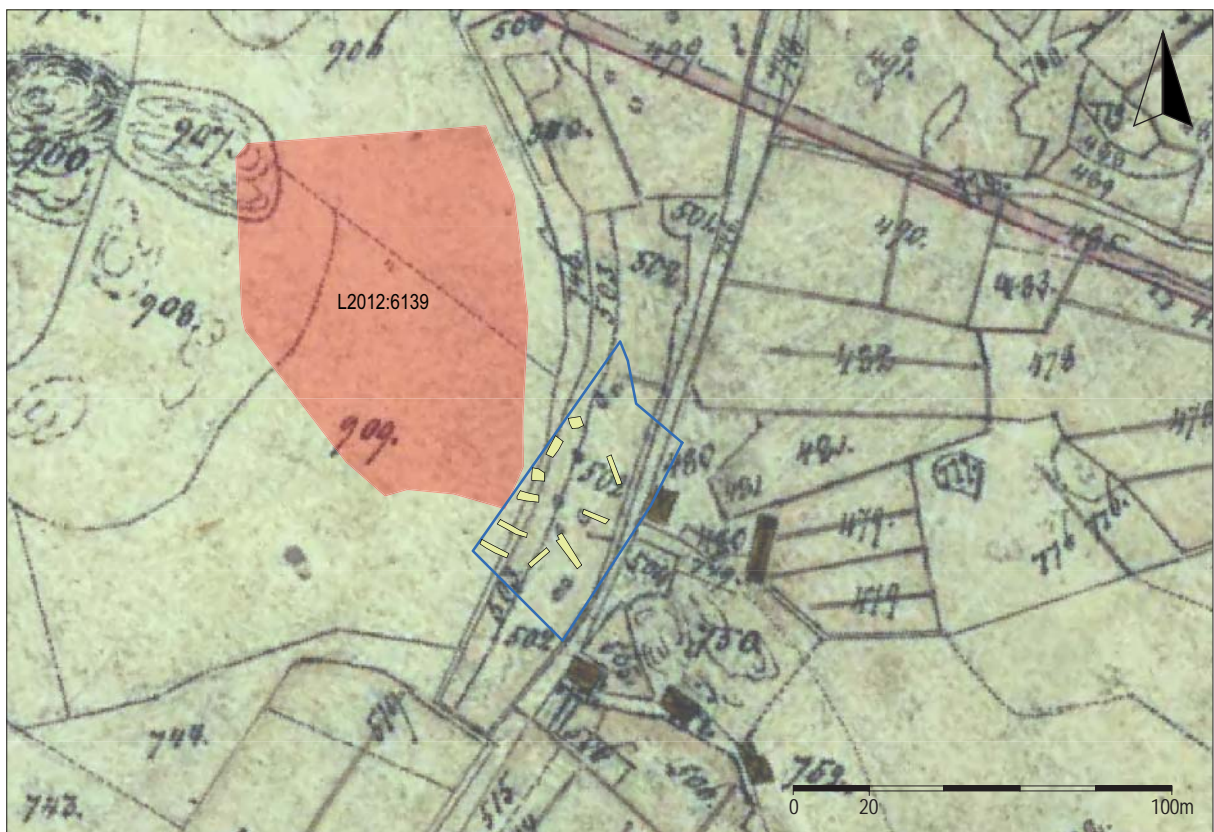
Syfte och metod

Förundersökningens syfte var att ta fram besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningen, det vill säga att fastställa fornlämningens utbredning inom arbetsområdet. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle undersökaren avbryta arbetet för samråd med Länsstyrelsen.

Det anvisade området sökschaktades med maskin skiktvis ned till steril nivå kombinerat med handrensning med hacka/skärslev. Tyngdpunkten lades dels där undersökningsområdet angränsade mot gravfältet, dels där planerad byggnation skulle ske, i syfte att avgränsa fornlämningen. Ett urval av schakten söktes av med metalldetektor för att fånga upp eventuella metallfynd som plöjts upp i matjorden. Den anläggning som framkom undersöktes för hand och dokumenterades på samma sätt som schakten, det vill säga genom skriftlig beskrivning, fotografering och inmätning med RTK-GPS. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Figur 3. Storskifteskartan från 1766, rektifierad, med undersökningsområdet markerat med blå linje, schaktade ytor i gult och omkringliggande fornlämningar i rött. Skala 1:2000.

Figur 4. Laga skifteskartan från 1850, rektifierad, med undersökningsområdet markerat med blå linje, schaktade ytor i gult och omkringliggande fornlämningar i rött. Skala 1:2000.

Undersökningresultat

Ytan var vid undersökningstillfället beväxt med halvhögt gräs, buskar och enstaka träd. I södra kanten av ytan var upplagda dumphögar med jordmassor. Norra delen, mot åkern, var kraftigt slybeväxt.

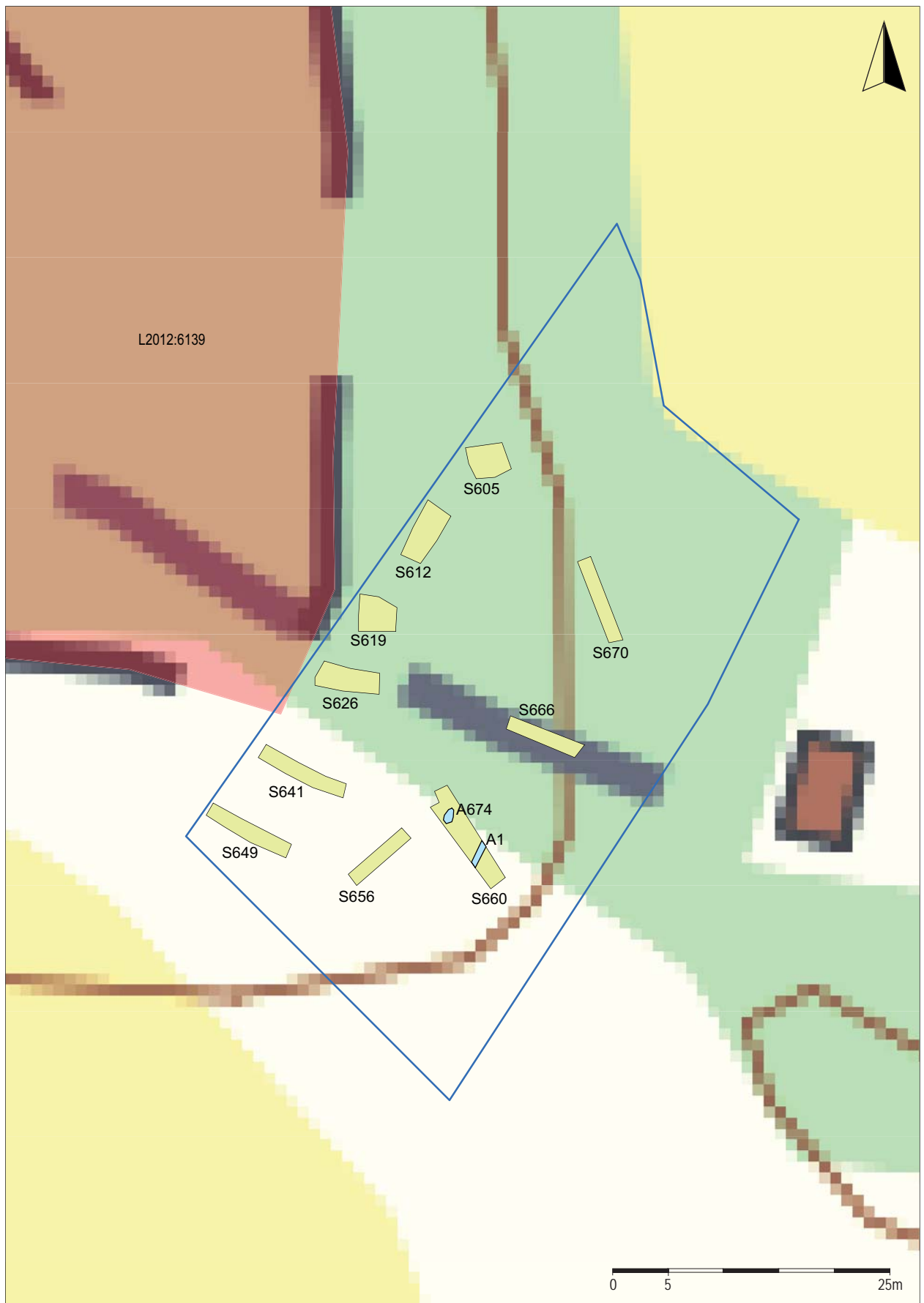
Sammanlagt undersöktes 10 schakt om totalt 114 m². Schaktbredden var 1,4–3,0 m och längden på schakten var 5–10 m. Schaktdjupet var mellan 0,30–0,50 m. Initialt drogs schakt där undersökningsområdet gränsade mot gravfältet samt vid det planerade exploateringsområdet för villan, följt av övrig del av

ytan. Ett urval av schakten söktes av med metalldetektor i samband med schaktningen utan att några föremål kunde identifieras.

I alla schakt framkom ett matjordslager av brun torr finsand med ett relativt stort inslag av sten och trädrötter. Lagret var infiltrerat mot undergrunden. Undergrundsmaterialet varierade men bestod främst av sandig och grusig morän alternativt av mer finkornig ljusbrun/beige finsand med enstaka moränsten.

Figur 5. Schaktplan. Schaktade ytor är gula och förundersökningsområdet är markerat med blå linje. Den lila rektangeln motsvarar det planerade läget för huset utifrån exploitörens utsättning vid fältarbetestillfället. Fornlämning L2012:6139 är ett gravfält med högar, stensättningar och en treudd. Skala 1:1 000.

Figur 6. Schaktplan i detalj med anläggningar i ljusblått. Skala 1:500.

*Figur 7. I förgrunden schakt S656. I bakgrunden, på höjden, ligger gravfältet. Foto: Linnéa Hernqvist, ÖM.
Foto mot NNV.*

I schakt S660 på 0,30 m djup, under matjordslagret, syntes en 1,50x1,10 m stor mörkfärgning med oval form som rensades fram. Vid snittning syntes att det var en 0,25 m djup nedgrävning med skålförmad botten. Centralt i botten på fyllningen låg stenar och bland dem fläckar och en lins av finkornigt vitt smul vilket tolkades som nedbrutet kalkbruk. En järnspik framkom

i övre delen. Allt tyder på att gropen tillkommit i senare tid när ytan brukades av torpare som bodde i området. Utifrån de historiska kartorna vet vi att det funnits torpbebyggelse här under åtminstone 1700-talet och framåt. Ett par meter sydöst om gropen var ett 0,60 m brett åkerdike grävt i NNÖ-SSV riktning.

Figur 8 och 9. Grop A674 i plan samt profil. Foton mot NNV samt SV, Linnéa Hernqvist, ÖM..

Figur 10. Linnéa Hernqvist dokumenterar A674. Foto: Johan Levin, ÖM.

Figur 11. Uppröjd sten söder om den gamla körvägen i Ö-V riktning. Foto taget av Linnéa Hernqvist, ÖM före schaktarbetet. Foto mot V.

I schakt S605, 612 och 660 hittades sammanlagt fyra bitar bränd lera, inblandade i matjordslagret, som ej tillvaratogs. De var 1,5–3,5 cm i storlek.

Schakt S626 och 666 öppnades upp i den gamla Ö-V riktade körvägen. Direkt söder om den låg en 2–4 m bred oregelbunden sträng med stenar, stenblock, sprängsten och jord som troligen röjts upp och lagts där när vägen anlades (se figur 11).

Åtgärder

Fornlämning L2012:6139 har kunnat avgränsas åt sydost då inga gravar, eller andra lämningar efter gravfältet, kunde konstateras inom aktuellt undersökningsområde. Den nedgrävning som framkom har undersökts till 50 %. Den brända leran i matjordslagret har inte gått att datera eller koppla till någon viss aktivitet. Utifrån undersökningsresultatet gör Östergötlands museum bedömningen att inga ytterligare arkeologiska åtgärder behöver vidtas inom aktuellt område. Beslut i ärendet tas av Länsstyrelsen.

Referenser

Hörfors, O. 1995. *Gravar från äldre och yngre järnålder och boplats från järnålder vid Fristad*. Fornlämning nr 101, Tåby sn, Vikbolandet, Norrköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning. Dnr 245/95. Östergötlands länsmuseum.

Hörfors O. 2006. *Tåby skola*. Arkeologisk undersökning. RAÄ 122 och ÖLM 1, Tåby 6:2, 7:1 och Tåby Ljunga, Tåby socken, Norrköpings kommun, Östergötlands län. Rapport 2006:70, Östergötlands museum

Övriga källor

Kulturmiljöregistret. <https://app.raa.se/open/fornsok/>.

Kartor

Storskifteskarta, 1766. Kartakt: 05-fur-8. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Laga skifteskarta, 1850. Kartakt: 05-fur-35. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

S605

Längd: 3,5 m

Bredd: 2,5 m

Djup: 0,5 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten; 0,02–1,0 m st. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Enst tegel och en bit bränd lera. Undergrund av ljusbrun/beige sandig morän.

S612

Längd: 5 m

Bredd: 2,5 m

Djup: 0,40–0,50 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten; 0,02–1,0 m st. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Enst tegel och en bit bränd lera. Undergrund av ljusbrun/beige sandig morän.

S619

Längd: 3,5 m

Bredd: 3 m

Djup: 0,30 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten; 0,02–1,0 m st. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Enst tegel. Undergrund av ljusbrun/beige finsand m enst sten.

A626

Längd: 5 m

Bredd: 2 m

Djup: 0,40 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten, sten och stenblock. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Enst tegel. Undergrund av ljusbrun/beige finsand m sten.

Kommentar: Schaktet grävdes i gammal körväg (Ö-V riktn). Direkt söder om schaktet, d v s längs med körvägens södra sida, låg en avlång sträng med uppslängd sten och stenblock. Stenarna varierade kraftigt i storlek, varav en del sprängsten. Det gick inte att se någon struktur i det. Troligen från anläggandet av vägen.

S641

Längd: 8 m

Bredd: 1,4 m

Djup: 0,30–0,40 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten till 0,30 m st stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Undergrund av kompakt beigevit sandig och grusig morän.

S649

Längd: 8 m

Bredd: 1,4 m

Djup: 0,30 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten till 0,30 m st stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Undergrund av gulbeige sand med grusstråk och måttl med moränsten.

S660

Längd: 10 m

Bredd: 2 m

Djup: 0,30–0,40 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten till 0,30 m st stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Undergrund av kompakt vitbeige finsand, grusig. A674 Nedgrävning och A1 åkerdike.

S656

Längd: 6,5 m

Bredd: 1,4 m

Djup: 0,30 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Rikligt med småsten till 0,30 m st stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Undergrund av kompakt vitbeige finsand, grusig. Ett par stenlyft i gränsen matjord/undergrund.

S666

Längd: 7 m

Bredd: 1,4 m

Djup: 0,20–0,30 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Kraftigt med småsten till större stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Undergrund av vit kompakt, torr finsand/lera. Kommentar: Schaktet grävdes i gammal körväg (Ö-V riktn). Direkt söder om schaktet, d v s längs med körvägens södra sida, låg en avlång sträng med uppslängd sten och stenblock. Stenarna varierade kraftigt i storlek, varav en del sprängsten. Det gick inte att se någon struktur i det. Troligen från anläggandet av vägen.

S670

Längd: 8 m

Bredd: 1,4 m

Djup: 0,30 m

Beskrivning: Matjord av brun, torr finsand. Kraftigt med småsten till större stenar. Rikligt med trädrötter. Infiltrerad mot undergrunden. Enst tegel. I markytan S om schaktet är skräphög med tegel. Undergrund av beige/ljusbrun sand.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A674 Nedgrävning

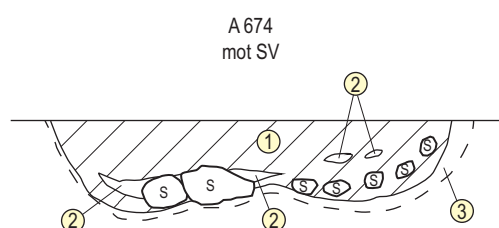
Blev synlig som en mörkfärgning mot undergrunden på 0,30 m dj. Osäkert huruvida nedgrävningen börjat högre upp då fyllningsmaterialet i nedgrävningen var mycket lik ovanliggande matjordslager/kan ha blivit påverkad av odling. Form: Oval, 1,50 x 1,10 m.

Fyllning: Brun torr silt, homogen och humös (L1). Centralt i botten är rundade och ett par skärviga stenar; 0,05–0,15 m st. Fläckar/linser med vit finmulig sand, sannolikt nedbrutet kalkbruk (L2), som skiljer från undergrundsmaterialet (L3). I övre delen en järnspik.

Omgivande undergrund: Torr kompakt vitbeige finsand, grusig.

Djup: 0,25 m.

Undersökt: 50 %, handgrävning.

Sektionsritning skala 1:20

A1 Åkerdike

NNO-SSV. Framträdde på 0,30 m djup under markytan. 0,60 m brett. Sammanfaller med dike på storskifteskarta från 1766 och gräns på Häradskartan 1868-77.

Augusti 2022 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inom fastighet Låstad 5:5 i Norrköpings kommun med anledning av planerad husbyggnation intill ett gravfält. Inga gravar, eller andra lämningar kopplade till gravfältet, kunde konstateras vid undersökningen. Däremot påträffades en nedgrävning fylld med jord, sten och kalkbrukssmul som sannolikt tillkommit när ytan brukats av torpare från 1700-talet och framåt. Några fragment bränd lera fanns inblandat i det matjordslager som sträckte sig över hela den undersökta ytan.

ISSN 1403-9273
Rapport 2022:46